

Lietuva 2030: perspektyvinis žvilgsnis pro rakto skylutę

Žemiau pateiktas tekstas yra vizija, apie galimą ateities situaciją 2030 metais

Martinus Žaltauskas

Valstybės pažangos tarybos narys, NVO informacijos ir paramos centro direktorius

Šiandien, 2030 metų gruodžio 10 dieną, minint Tarptautinę žmogaus teisių dieną, vyksta Valstybės pažangos tarybos konferencija, kurioje visuomenei pristatomi Lietuvos strategijos "Lietuva 2030", LR Seimo priimtos dar 2012 metais, pasiekimai. Gera girdėti, kad po 18 metų įvairių šios strategijos įgyvendinimo etapų, pagaliau sukurti ir išlaikomi gerovės valstybės standartai tiek valstybės valdymo, tiek ir viešųjų paslaugų teikimo sferose. Lietuvoje per pastaruosius kelis metus nefiksuoti jokie ksenofobijos ar homofobijos apraiškų atvejai, o žmogaus teisių užtikrinimo kontekste Lietuva yra tarp pirmaujančių Europos Sąjungoje.

Strategijoje "Lietuva 2030" buvo numatyta, kad iki 2020 metų bent 15% viešųjų paslaugų (sporto, kultūros, švietimo, socialinių ir kitų) bus perduota nevyriausybinėms organizacijoms (NVO) ir bendruomenėms. Šiandien, 2030 metų pabaigoje galime džiaugtis, kad daugumoje savivaldybių pasiekėme net 50% ir daugiau.

Valstybėje normalizavosi bendradarbiavimo santykiai tarp valdžios atstovų ir interesų grupių. Lobistinės veiklos įstatymas galų gale Parlamento sprendimu neteko galios, o esminiai teisėkūros procesus reglamentuojantys aspektai perkelti į Teisėkūros pagrindų įstatymą. Valstybės institucijos tapo dar atviresnės pasiūlymų priėmimui ir nagrinėjimui kartu su verslo ir nevyriausybinių organizacijų bendruomenėmis. Valstybės ir savivaldybių institucijos konsultuojasi su visuomene, deda visas pastangas mažinti barjerus visuomenei įsitraukti, todėl ir pilietinės galios indeksas kasmet nuosekliai kyla, skaičiuojant nuo 2020 - 37, 2025 - 49, o jau 2030 metais pasiekė 63 balus iš 100.

Lietuva - atvirų duomenų valstybė, kurioje visi gyventojai ir juridiniai subjektai gali neatlygintinai gauti ir teikti duomenis apie save atviraime duomenų portale. Nebereikia gaišti laiko valstybės įmonės "Registruų centras" eilėse ar mokėti už duomenų pateikimą ar gavimą, kuriuos kaupia valstybė - užtenka pasinaudoti savo elektroniniu parašu ir paslaugas gauti iš elektroniniu būdu. Juridiniams subjektams nebereikia vykdyti perteklinių procesų norint pakeisti duomenis apie juridinio subjekto valdymo organus (vadovus, valdybą, narius) - viskas vykdoma neatlygintinai ir elektroniniu būdu tiesiog darbo vietoje ar namuose. Prieš dešimtmetį prasidėjus atvirų duomenų politikos formavimui buvo skaičiuojama, kad atviri duomenys sukurs apie 170 milijonų eurų pridėtinės vertės. Tačiau šiandien galime pasidžiaugti, kad tas apskaičiavimas lūkesčius viršijo kone dvigubai.

Gyventojų pasitikėjimas valstybės institucijomis pakilo dvigubai, o pačių gyventojų sąmoningumas ir pilietiškumas yra tokia aukštame lygyje, kad valstybė didžiąją dalį viešųjų paslaugų yra perdavusi privačios iniciatyvos valdymui - nevyriausybinėms organizacijoms, socialiniam verslui. Gyventojai imasi iniciatyvos spręsti savo gyvenamosios vietos klausimus, organizuoti socialinių, švietimo, kultūros ir sporto paslaugų teikimą, o valstybė ir savivaldybės tokias iniciatyvas remia bei teikia joms visokeriopą pagalbą. Pasitikėjimas nevyriausybinių organizacijų sektoriumi per beveik 20 metų šoktelėjo net iki 80%, palyginimui 2012 metais buvo 32%, 2018 metais - jau 52%, 2025 metais - 75%.

Didelį džiaugsmą kelia tai, kad įvairios nevyriausybines organizacijos aktyviau pradėjo dirbti visose šalies savivaldybėse, stiprėja NVO sektorius ir bendradarbiavimas su vietos valdžios institucijomis. Savivaldybės rengė mokymus savo administracijai ir politikams, organizavo vietos

bendruomenių forumus, diskusijas su NVO ir savivaldybių atstovais. Tokių renginių metu sutvirtėjo vietos valdžios ir NVO – aktyvių vietos gyventojų - bendradarbiavimas ir komunikacija, o tai padėjo savivaldybėms administruoti kokybiškų ir inovatyvių viešųjų paslaugų vietos gyventojams teikimą.

Oficialių duomenų šaltiniai rodo, kad viešųjų paslaugų teikimas per NVO sektorių užtikrino didesnę piliečių pasitikėjimą tiek jų teikėjais, tiek ir savivaldos sprendimais, kadangi patys gyventojai tapo nuolatiniais tokių paslaugų kūrėjais ir teikėjais, legitimizuojamas vietos sprendimų priėmimas, kurių svarstyme ir pasiūlymų teikime aktyviai dalyvauja vietos bendruomenių ir NVO atstovai. Tokie sprendimai paskatino didesnę piliečių sąmoningumą, išaugusį pilietiškumo indeksą, atsakomybę už vietos sprendimų pri(si)ėmimą. Išprususi ir sąmoninga vietos gyventojų bendruomenė šiandien užtikrina ir atsakingą vietos politinės valdžios išrinkimą, politikų atskaitomybę prieš piliečius. Tai paskatino tarpusavio dialogą ir sukūrė abipusio pasitikėjimo tarp valdžios ir visuomenės principais grindžiamus santykius.

Lietuva - inovacijomis grįsta valstybė, kurioje viešosios paslaugos sporto, kultūros, švietimo, socialinių ir kitose srityse Lietuvoje jau nebeteikiamos centrinės valdžios ar savivaldybių dar Sovietiniais laikais (1960-1970 metais) įkurtų biudžetinių įstaigų. Reorganizuotas biudžetinių įstaigų tinklas paskatino paslaugų įvairovės ir inovacijų atsiradimą, užtikrino jų veiklos kokybės ir efektyvumo standartų diegimą. Šiuo sprendimu valstybė pradėjo iš esmės vykdyti LR Konstitucijos 46 straipsnio nuostatą *“Lietuvos ūkis grindžiamas privačios nuosavybės teise, asmens ūkinės veiklos laisve ir iniciatyva. Valstybė remia visuomenei naudingas ūkines pastangas ir iniciatyvą.”*

Atsisakius biudžetinių įstaigų tinklo išlaikymo politikos savivaldybėse buvo įdiegtas kaštų - naudos analizės apskaičiavimo mechanizmas. Šiandien visi vietos merai, politikai, administracijos darbuotojai ir NVO atstovai suvokia viešųjų paslaugų teikimo per NVO sektorių prasmę, užtikrinant viešųjų paslaugų konkurencingumą tiek kainos, tiek ir kokybės atžvilgiu. Be to, ši viešųjų paslaugų teikimo inovacija prisidėjo prie paslaugų teikėjų biudžetų diversifikavimo, savanoriškos veiklos dalyvių pagausėjimo ir nepriklausomumo nuo politinės valdžios sprendimų.

Savivaldybėse organizuojant vietos bendruomenių forumus su valdžios atstovais ir vietos gyventojais (NVO, bendruomenių lyderiais), žmonės yra vis aktyviau įtraukiami į sprendimų priėmimo procesus bei paskatinami kurti viešųjų paslaugų teikimo strategijas ir tas paslaugas patiems ne tik gauti, bet ir jas teikti. Vietos savivaldos atstovai yra išsamiai susipažinę tarptautiniais (EBPO, JT, ES) tarpvyriausybinių organizacijų dokumentais – rekomendacijomis bei nacionaliniais teisės aktais ir strategijomis, skatinančiomis aktyvesnę piliečių į(si)traukimą į sprendimų priėmimo procesus, sprendžiant vietos gyventojų problemas, teikiant viešąsias paslaugas.

Švietimas nebėra galvos skausmas valstybei, o mokytojas tapo prestižine profesija. Lietuvoje veikia gausus tinklas įvairiausio tipo nevalstybinių įstaigų, kurios atitinka Geros mokyklos koncepciją, ikimokyklinių ir neformalųjį švietimą vykdančių organizacijų. Skaičiuojama, kad didžioji dalis darželių įkurti gyventojų (ikimokyklinio amžiaus vaikų tėvų) iniciatyva, o savivaldybės skiria finansavimą joms išlaikyti – ikimokyklinio ugdymo krepšelius, taip pat sudaro sąlygas šias paslaugas teikti savivaldybės disponuojamuose visuomeninės paskirties objektuose. Statistika rodo, kad 700 iš 800 (2020 metais tas santykis buvo 200 ir 500) ikimokyklinio ugdymo įstaigų yra

įkurtos ir valdomos pačių vaikų (tiesioginių paslaugos gavėjų) tėvų (netiesioginiai naudos gavėjai), kurie įkūrę nevyriausybinės organizacijas (asociacijas ar labdaros ir paramos fondus), patys rūpinasi tiek tinkamu jos valdymu (tarybos narių išrinkimu, direktoriaus paskyrimu), tiek finansinių šaltinių paieška, biudžeto diversifikavimu ir efektyviu valdymu bei tinkama organizacijos atskaitomybe jos nariams ir visuomenei.

Pasiekta, kad darželiuose ir pradinėse mokyklose vaikų skaičius vienam pedagogui (net nebūtinai su aukštesniu pedagoginiu išsilavinimu) yra ribotas - prie vieno suaugusiojo yra ne daugiau kaip 10 (miesteliuose) ir 15 (didmiesčiuose) vaikų. Dėl šios priežasties darželių ir pradinių mokyklų skaičius padidėjo trečdaliu, kadangi atsirado daug nevyriausybinių, bendruomeninių darželių ir pradinių mokyklų. Be to ir valstybinės mokyklos sumažino vaikų skaičių vienam prižiūrinčiam suaugusiam. Galiausiai, mokyklų ir darželių tinklas užtikrino būtinąją pozityvią konkurenciją, dėl kurios reikšmingai pagerėjo vaikų akademinio, socialinio ir emocinio ugdymo kokybė.

Panašus proveržis įvyko ir bendrojo lavinimo mokyklų tinkle - švietimo ekspertai, iniciatyvūs ir sąmoningi bei pilietiškai nusiteikę tėvai patys ėmėsi iniciatyvos ir įkūrė ugdymo įstaigas, kuriose mokosi jų vaikai ir kiti pasirinkę. Net 500 iš 700 bendrojo lavinimo mokyklų yra nevalstybinės (2020 metais tas santykis buvo 70 ir 1000) ir tiesiogiai valdomos privačios iniciatyvos. Visos šios mokyklos konkuruoja tarpusavyje ne finansavimo ar patalpų disponavimo, o įvairaus ir inovatyvaus ugdymo turinio, geriausio mikroklimato bei ugdytinių gaunamų žinių ir formuojamų socialinių įgūdžių atžvilgiu. Švietimo, mokslo ir sporto ministerija yra panaikinusi visus privalomus egzaminus, kuriuos pakeitė bakalaureato sistema, taip pasiektas vaikų streso lygio sumažėjimas, didesnė vaikų dėmesio koncentraciją į savarankiško mokymosi procesą, aktyvų dalyvavimą socio-kultūrinėse, savanoriškose veiklose.

Mokyklų finansavimas užtikrinamas galiojančiu moksleivio/klasės krepšelio principu, savivaldybių lėšomis bei, nors LR Konstitucija nustato, kad mokymas iki 16 metų yra nemokamas, net ir pačių tėvų savanorišku finansiniu prisidėjimu. Pastebima tendencija, kad nemaža dalis nevalstybinių mokyklų jau pritraukia ir mecenatų (verslo įmonių, filantropų, fondų) finansinius resursus ar natūrinius indėlius, tokius kaip nekilnojamas turtas, ugdymo priemonės ir kita. Pilietines iniciatyvas, ypač švietimo ir mokslo srityje, remia vakaruose taip paplitę, ir pagaliau Lietuvoje išplėtoti ir sėkmingai veikiantys neliečiamojo kapitalo fondai.

Įdomu tai, nors gal net ir keista, kad valstybei ir savivaldybėms atsisakius valdyti visą neformalų švietimą teikiančių įstaigų tinklą, mokinių dalyvavimas neformaliose veiklose išaugo daugiau kaip du kartus. Buvusias biudžetines muzikos, dailės ir sporto įstaigas pakeitė inovatyvus ir šiuolaikiškas neformalaus ugdymo paslaugos teikėjų tinklas, kuris taiko novatoriškas metodikas ir personalinį vaikų poreikių tenkinimą tokiose neformalaus švietimo srityse, kurias pasirenka patys vaikai. Beje, atliktų apklausų rezultatai rodo, kad tose srityse, kuriose vaikai įtraukiami į paslaugos turinio kūrimą, jų kokybė ir pačių vaikų dalyvavimas yra keleriopai didesnis, lyginant su tais, kurie neformalaus ugdymo turinio su jos gavėjais nederina.

Toks esminis proveržis švietimo sistemoje, kurioje ilgus dešimtmečius gyvavo nesutvarkytas ir valstybės monopolyje buvęs švietimo įstaigų tinklas. Suteikus gyventojams pilietines galias ir pradėjus jais pasitikėti kaip profesionaliais švietimo paslaugų teikėjais, buvo sukurtos pozityvios konkurencijos sąlygos tarp įstaigų, kurias laisva valia ir niekieno nevaržomi gali rinktis ir keisti vaikai ir/ar jų tėvai. Taip tiesiogiai įgyvendinamas ir LR Konstitucijos 40 straipsnis, nustatantis, kad *“Valstybinės ir savivaldybių mokymo ir auklėjimo įstaigos yra pasaulietinės. Jose tėvų pageidavimu mokoma tikybos. Įstatymo nustatyta tvarka gali būti steigiamos nevalstybinės mokymo bei auklėjimo įstaigos <...>”*.

2031 metų pavasarį LR Vyriausybė kartu su socialiniais partneriais planuoja surengti aukšto lygio dviejų dienų trukmės švietimo forumą, kuriame bus pristatyta idėja, atlikus mokesčių reformą Lietuvoje, suformuoti atskirą švietimo mokesčių (panašų kaip ir Privalomojo sveikatos draudimo), kadangi pagal LR Konstituciją tarp viešųjų paslaugų būtinosios ir nemokamos paslaugos reglamentuojamos tik sveikatos ir mokymo iki 16 metų paslaugų užtikrinimas. Teigiama, kad siekiant kokybiško švietimo ir ugdymo politikos įgyvendinimo, būtina aiški ir depolitizuota švietimo finansavimo tvarka. Taip pat bus pristatyta idėja sukurti centralizuotą Švietimo agentūrą su regioniniais padaliniais, pakeisiantys savivaldybių švietimo skyrius, kurios pagal patvirtintą metodiką teiks finansavimą ir metodinę, konsultacinę, tarpininkavimo pagalbą visoms - tiek valstybės ar savivaldybių pavaldumo, tiek ir nepriklausomoms švietimo ir ugdymo įstaigoms.

Sporto sektoriuje, 2019 metais šią viešosios politikos sritį perėmus Švietimo ir mokslo ministerijai, buvo reorganizuotos visos biudžetinės ar savivaldybės viešosios įstaigos ir pagal strateginio planavimo programas konkurso būdu finansuojamos tiek mėgėjiško, tiek ir profesionalaus sporto NVO iniciatyvos. Sporto iniciatyvų vykdytojams savivaldybės sudarė sąlygas viešąsias paslaugas teikti savivaldybės disponuojamuose visuomeninės paskirties objektuose. Vietoj biudžetinių sporto mokyklų, centrų ar kitokių šakų sporto klubų, jų vietoje pradėjo veikti savanoriškai piliečių iniciatyva susibūrusių sporto mėgėjų ir/ar profesionalų grupės. Iš reorganizuotų biudžetinių įstaigų suformuotas sporto veiklos plėtrai skirtas biudžetas efektyviai naudojamas strateginiams savivaldybės tikslams įgyvendinti ir kuo didesnei savivaldybės gyventojų sporto užsiėmimų įvairovei užtikrinti.

Iki 2030 metų, įvertinus visų savivaldybių ir valstybės situaciją bei sporto sektoriaus plėtojimo patirtį, buvo siekiama net 70% sporto paslaugų perduoti NVO sektoriui, tačiau jau šiai dienai Lietuvoje nebėra nė vienos centrinės valdžios ar savivaldybės kontroliuojamos sporto įstaigos. Tai tik įrodė, jog planai sporto sektoriuje deinstitutionalizuoti visą biudžetinį ar valdžios institucijoms pavaldų sporto sektorių iš tiesų pasiteisino.

Sporto sektoriaus atstovai suvokė, kad uždarius biudžetines ar kitas savivaldybėms pavaldžias sporto įstaigas, pats sporto potencialas niekur nepradings. Šiandien sporte matomos ir vertinamos visose jo grandyse veikiančios asmenybės: treneriai, vadybininkai ir kiti sporto ekspertai.

Anskčiau biudžetinės sporto įstaigos gaudavo lėšas iš savivaldybės, neformalaus vaikų švietimo krepšelio - NVŠ (naujiems būreliams) ir tėvų įmokas, tuo tarpu nevyriausybinių organizacijų, diversifikuodamos savo metinius biudžetus, galėdavo gauti ir NVŠ, ir tėvų įmokas, taip pat galėjo gauti savivaldybės sporto krepšelį, surasti reikalingos paramos bei pasinaudoti savanorių teikiama pagalba. Dėl to, kad NVO buvo labiau suinteresuotos diversifikuoti savo finansinius šaltinius ir užtikrinti veiklos plėtrą, nesilaikant "įsikibus" vien tik savivaldybės skiriamo finansavimo, buvo nuspręsta optimizuoti biudžetinių sporto įstaigų tinklą ir perduoti visas profesionalaus ar mėgėjiško sporto veiklas nevyriausybinių organizacijų iniciatyvoms.

Savivaldybės ir toliau valdo visą nekilnojamąjį turtą ir kitą inventorių, skirtą sporto užimtumui plėtoti, tačiau vienodomis sąlygomis sudaro galimybes visiems šiuo turtu naudotis (stadionai, sporto centrai, patalpos, kt.). Taip pat, savivaldybės inicijavo naujus sporto veiklos finansavimo būdus, pvz. įvestos "sporto krepšelio" sistemos.

Kultūra tapo ne tik laisvai prieinama šalies gyventojų kasdienybės dalis, tačiau ir aukštai iškelta šalies vizitine kortele visame pasaulyje. Lietuva gali didžiuotis čia kuriančiais laisvais menininkais ir meno kolektyvais, profesionalaus meno atstovai per praėjusius 5 metus atsiėmė net 9

prestižinius aukščiausio lygio Europos ir pasaulio apdovanojimus literatūros, vizualaus meno ir muzikos kategorijose. Valstybės dėmesys kultūrai ir menui, kaip itin svarbiai viešosios politikos srityje, pakito nuo kultūros įstaigų išlaikymo politikos į paramos ir pagalbos teikimo įvairiapusėms (tiek profesionalioms, tiek ir mėgėjiškos) meno kūrimo formoms. Lietuvoje atsirado nesuskaičiuojamas kiekis įvairių gatvės teatro, muzikos ar kino festivalių, tarpkultūrinių mainų iniciatyvų. Lietuvos kultūros taryba su savo atstovybėmis regionuose įgavo naują pagreitį bei 200 milijonų eurų siekiantį biudžetą, kuris susidarė po praėjusį dešimtmetį įvykdytos biudžetinių kultūros įstaigų tinklo savivaldybėse reorganizacijos proceso.

Nuo šiol visus profesionalaus meno nacionalinius ir tarptautinius projektus finansuoja nacionalinė kultūros taryba, o vietinės reikšmės profesionalaus ir mėgėjiško kultūros ir meno projektus finansuoja regioninės kultūros tarybos. Projektų vykdytojams savivaldybės sudaro sąlygas kultūros paslaugas (vizualiniai menai, ekspozicijos, teatro ar muzikos projektų pastatymai bei pristatymai) teikti savivaldybės disponuojamuose visuomeninės paskirties objektuose. Kultūra ir menas kaip kūrėjų saviraiškos laisvė išsivadavo iš institucinės ir teisės aktais suvaržymų kupinos kultūros sampratos. LR Seimas prieš kelis metus priėmė sprendimą panaikinti LR kultūros centrų, LR bibliotekų, LR muziejų, LR profesionaliojo scenos meno (*buv. Teatry ir koncertinių įstaigų*), LR kino, LR etninės kultūros valstybinės globos pagrindų įstatymus. Visų šių netekusių galios teisės aktų turinys persikėlė į kultūros ir meno įstaigų įstatus ar statutus, pagal kuriuos ir reguliuojama šių kultūros organizacijų veikla.

Valstybė priėmė strateginius sprendimus išlaikyti tik nacionalinės reikšmės kultūros objektus (nacionaliniai muziejai, nacionalinė biblioteka), apskričių bibliotekas ir kitas kultūros įstaigas perdavusi savivaldybėms, o pastarosios - konkurso būdu bendruomenėms ar specializuotoms nevyriausybinėms organizacijoms.

Rezultatai jau rodo konkrečius faktus, kad iš deinstitutionalizuoto kultūros tinklo per kultūros tarybas konkurso būdu skiriamos lėšos inovatyviems projektams ir naujoms idėjoms finansuoti sukūrė keturis kartus didesnę kultūrinių renginių regionuose, o gyventojų dalyvavimas juose išaugo triskart. Pasiteisino idėja ir savivaldybių teritorijose veikiančių kultūros centrų ar bibliotekų funkcijas perduoti vietos bendruomenėms ar kitoms savanoriška gyventojų iniciatyva įkurtoms nevyriausybinėms organizacijoms. Tokiu sprendimu buvo sukurti vietos gyventojų kultūros židiniai, kur bendruomenės nariai vykdo knygų mainų programas, skaitymo seansus, kuria menines instaliacijas ir inicijuoja iki šiol nematytus inovatyvius kultūros projektus.

Tokie novatoriški sprendimai ne tik paskatino platesnės ir kokybiškesnės kultūros aprėptį nacionaliniu ir regioniniu mastu, tačiau tiesiogiai prisidėjo ir prie LR Konstitucijos 42 straipsnio įgyvendinimo, kuris teigia, kad *“Kultūra, mokslas ir tyrinėjimai bei dėstymas yra laisvi. Valstybė remia kultūrą ir mokslą, rūpinasi Lietuvos istorijos, meno ir kitų kultūros paminklų bei vertybių apsauga“*.

Socialinės srities paslaugos per dešimtmetį iš pagrindų pasikeitė ne tik dėl senėjančios visuomenės iššūkių, bet ir dėl to, kad Lietuva realiai tapo gerovės valstybės pavyzdžiu. Sveikatos ir Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos yra sukūrusios tarpinstitucines ilgalaikes strategines programas, sudarančias tinkamas sąlygas įvairių ligų pacientus vienijančių organizacijų, neįgaliųjų, socialiai pažeidžiamų grupių užimtumo, (re)integracijos į visuomenę ar darbo rinką iniciatyvų gausai savivaldybėse.

Savivaldybės, besirūpindamos socialinių paslaugų gavėjais, paisyžusios plėsti turimą materialinę bazę bei priemones, reikalingas socialinių paslaugų kokybei užtikrinti, sudarydamos vienodas sąlygas visiems paslaugų teikėjams laisvai ir lygiavertiškai jomis naudotis.

Savivaldybių teikiamos socialinės rūpybos ir globos paslaugos (socialinių darbuotojų) jau perduotos socialinėje srityje veikiančioms organizacijoms ar pagyvenusio amžiaus / su socialinės rizikos grupėmis dirbančių organizacijų iniciatyvai. Esminis šio pokyčio rezultatas - ne tik mažesnė kaina, bet ir betarpiškas paslaugų teikėjų ryšys su socialinės paslaugos gavėju, t. y. ne tik privalomos paslaugos suteikimas, bet ir abipusis bendravimas, išklausymas, moralinė bei dvasinė pagalba. Verta atkreipti dėmesį į tai, jog Europos Sąjungos parama nebeskiriami tik biudžetinėms ar savivaldybių įsteigtoms viešosioms įstaigoms. Tamsudarytos lygiavertės konkursinės sąlygos visiems suinteresuotiems veikėjams dalyvauti lygioje konkurencinėje kovoje dėl siūlomų ilgalaikių projektų vykdymo atrankos ir paslaugų teikimo.

Socialinių paslaugų teikimas savivaldybėse yra modernus ir remiasi socialinių paslaugų gavėjų poreikiais, o prieš dešimtmetį veikęs apie 200 biudžetinių įstaigų / savivaldybių valdomų viešųjų įstaigų tinklas, "kainavęs" apie 100 mln. EUR pertvarkytas ir perduotas vietos organizacijų iniciatyvoms.

Socialinių paslaugų reguliavimas pagal Socialinių paslaugų katalogą, Bazinių paslaugų šeimai katalogą, savivaldybių socialinių paslaugų planus bei kitus teisės aktus yra pritaikytas ir vykdomas atsižvelgiant į kiekvieno socialinių paslaugų gavėjo norus ir pageidavimus. Bendras socialinių paslaugų teikimas nacionaliniu ir vietos lygiu planuojamas, organizuojamas ir vykdomas taikant kiekybines ir kokybines viešųjų paslaugų teikimo analizes tiek ex-ante, tiek ir ex-post metodikas. Taip pat plačiai taikomas ir socialinio poveikio matavimo standartas.

Didžioji dalis socialinių (nestacionarių) paslaugų, kurios nėra griežtai reguliuojamos, teikiamos išimtinai tik privačia NVO iniciatyva. Šiandien jau visuotinai pripažįstama, kad nevyriausybinės organizacijos yra „arčiau žmogaus“, išmano įvairių tikslinių grupių poreikius ir specifiką, jas mažiau riboja biurokratiniai įsipareigojimai, todėl gali efektyviau ir operatyviau reaguoti į žmogaus poreikius.

Visoje šalyje veikia platus vaikų dienos centrų tinklas, socialinės paslaugos yra išvystytos tiek, kad potencialūs paslaugų gavėjai (socialiai pažeidžiami asmenys ir jų grupės, neįgalieji, vaikai, jaunimas, senjorai), renkasi paslaugų teikėjus iš plačiai siūlomo paslaugų spektro.

Bendruomenės ir savivalda jau pasiekė kitą valdžios sektoriaus ir vietos gyventojų - bendruomeninių organizacijų - bendradarbiavimo lygį. Visi savivaldybės priimami sprendimai negali būti teikiami tarybos sprendimų priėmimui, kol negautas vietos savivaldybėje veikiančių nevyriausybinių organizacijų ir bendruomenių tarybų pritarimas.

Vietos bendruomenių organizacijos įgavo realias galias subsidiarumo principams įgyvendinti, kadangi 2019 metais LR Seime kilusi idėja įteisinti tiesioginius seniūnų rinkimus nesulaukė pritarimo. Šiandien matome visiškai priešingą situaciją - nuo 2025 savivaldybėse nebėra seniūnų ir seniūnijų. Reorganizavus seniūnijų, kaip savivaldybės administracijos filialų funkcijas, panaikinus LR vietos savivaldos įstatymo 33 straipsnyje numatyto „gyvenamosios vietovės bendruomenės atstovo – seniūnaičio“ institutą, seniūnijų funkcijas pradėjo vykdyti konkrečioje teritorinėje vietovėje esanti vietos bendruomeninė organizacija, kuriai pagal Viešųjų pirkimų įstatymo 24 straipsnį rezervuotų sutarčių pagrindu savivaldybė konkurso būdu 3 metų laikotarpiui skiria asignavimus vietos bendruomenės poreikiams tenkinti. Seniūnijų funkcijų perdavimas vietos bendruomenėms, kurios vienija atitinkamoje teritorijoje gyvenančius asmenis bei teikia jiems daugiafunkces paslaugas, suteikė daugiau teisių bei laisvių patiems vietos gyventojams spręsti savo problemas, atstovauti savo bendruomenės narių interesams bei teikti viešąsias paslaugas pagal egzistuojančius poreikius. Šios reformos pradžioje kilusias problemas dėl

bendruomenių skaitlingumo, pirmininkų išrinkimo tvarkos ir potencialių asignavimų gavėjų atrankos pavyko dalykiškai išspręsti per dvejus metus, bendradarbiaujant LRS Valstybės valdymo ir savivaldybių komitetui, Lietuvos savivaldybių asociacijai bei Lietuvos vietos bendruomenių organizacijų sąjungai.

Ką gi, praėjusiais metais išsirinkus naują šalies prezidentą, kitąmet mūsų laukia ir nauji Parlamento rinkimai, kuriuose išsirinksim sąmoningus ir pilietiškai nusiteikusius tautos atstotvus. Tą šalies gyventojams padės padaryti ir Lietuvoje jau daugiau kaip dešimtmetį veikiančios nepriklausomos rinkimų stebėsenos iniciatyvos.

Kitąmet rengsime ir naują ilgalaikę valstybės strategiją, kurioje bus numatytas dar svaresnis proveržis, užtikrinsiantis Lietuvai aukščiausias reitingų vietas tarp labiausiai išsivysčiusių valstybių Jungtinių Tautų, Europos Sąjungos, Ekonominio bendradarbiavimo ir plėtros organizacijų gretose.